

PROBLEMATIKA PRODAJE IN IZVOZA PREMIČNE, PREDVSEM ETNOLOŠKE DEDIŠČINE

(s poudarkom na uvedbi znaka s spremljajočo dokumentacijo in dodatnimi predlogi za zakonsko in strokovno ukrepanje)

ZVEZDANA KOŽELJ

Dejstvo, da je pregled nad stanjem predmetov etnološke dediščine zelo nepopoln, še posebno pa v zadnjem času povečano število (ne vedno dovolj strokovno utemeljenih) izvoznih dovoljenj, zasebnih trgovin (starinarnic) in podjetij, ki se ukvarjajo s prodajo premične kulturne dediščine, nas je privedlo do ideje po vzpostavitvi posebnega znaka za starine in predmete kulturne dediščine s spremljajočo dokumentacijo, oziroma po izpostavitvi prepotrebnih dopolnil obstoječih zakonskih določil, ki obravnavajo predstavljeno tematiko.

Cilji predlaganega znaka (certifikata) naj bi bili sledeči:

- izdatnejši pregled nad trgovanjem in izvozom predmetov kulturne dediščine;
- v končni fazi tudi boljši pregled nad dejanskim stanjem premične kulturne dediščine;
- na vseh ravneh izboljšanje sodelovanja med zasebnimi, podjetji, trgovinami, strokovnimi organizacijami in upravnimi organi;
- pooblastitev posameznih podjetij in trgovin za trgovanje s predmeti kulturne dediščine; vzpostavitev posebnih licenc; višja strokovna in tržna raven ponudbe (starin, predmetov kulturne dediščine);

V prispevku je izdatnejše predstavljena dosedanja pravna podlaga, ki obravnava promet in izvoz premične kulturne dediščine ter problematika vrednotenja premične dediščine (konkretno etnološke), kot zakonsko in strokovno izhodišče za izvedbo predlaganega znaka.

Uredba o ratifikaciji **Konvencije o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih** (Ur. l. SFRJ 50/ 73) v Splošnih določbah načelno podpira izmenjavo kulturnih dobrin med narodi v znanstvene, kulturne in prosvetne namene, ki pogloblja kulturno življenje vseh narodov in prispeva k medsebojnemu spoštovanju in razumevanju med njimi..." Konvencija nalaga podpisnicam, "da mora vsaka država varovati dediščino, ki jo tvorijo kulturne dobrine na njenem ozemlju pred tatvinami, nedovoljenimi izkopavanji in nedovoljenim izvozom".

Dalje ugotavlja, "da je za odpravo omenjenih nevarnosti nujno, da vsaka država kar najbolje dojame pomen moralnih obveznosti glede spoštovanja svoje kulturne dediščine in kulturne dediščine vseh narodov; da nedovoljeni uvoz in izvoz kulturnih dobrin ter prenos lastninske pravice na njih ovirajo medsebojno razumevanje narodov"...

Države, podpisnice te Konvencije so se zavezale, da bodo odstranjevale zlasti vzroke za morebitne nedovoljene postopke, ne pa v končni fazi - posledice.

Poleg obče znanih definicij, katere so te kulturne dobrine, narekuje Konvencija v 5.čl. podpisnicam, da morajo ustanoviti (če še niso!) eno ali več služb za varstvo kulturne dediščine s strokovnim osebjem, ki bi po pravni, strokovni, organizacijski, popularizacijski, vzgojni plati zavarovale kulturne dobrine pred nedovoljenim uvozom, izvozom in prenosom lastninske pravice. Te strokovne službe se morajo zavzeti za pripravo zakonov in strokovnih predpisov, ki bi zagotovili varstvo kulturnih dobrin (še zlasti obravnavane problematike). Prav tako morajo sestaviti in obnoviti na podlagi nacionalnega registra zavarovanih dobrin seznam pomembnih kulturnih dobrin (javnih in zasebnih), izvoz katerih bi občutno osiromašil kulturno dediščino kot celoto.

Konvencija nalaga med drugim tem ustanovam tudi izdelavo etičnih predpisov za strokovnjake, skrb za krepitev spoštovanja kulturne dediščine skozi vzgojne programe in popularizacijo.

6.čl. obvezuje članice, da vpeljejo v prakso "ustrezna potrdila, s katerimi država članica posebej poudarja, da je dovolila izvoz kulturne dobrine; po drugi strani pa morajo države prepovedati izvoz kulturne dediščine s svojega ozemlja, če jih ne spremlja omenjeno potrdilo. To prepoved izvoza pa morajo razglasiti še posebno med osebami, ki utegnejo izvažati ali uvažati kulturne dobrine".

10.čl. nalaga državam, da "vsaka glede na lastne razmere naloži trgovcem z antikvitetami, naj vodijo registre o viru vsake kulturne dobrine z imenom in naslovom dobavitelja, opisom in ceno za vsako prodano dobrino, ker bodo sicer trpeli kazenske in pravne sankcije, vsakega kupca kulturne dobrine pa bo seznanila z možnostjo, da se prepove njen izvoz".

V 13.čl. Konvencija zavezuje članice, "da razvršča in razglasi za neodtujljive določene kulturne dobrine, ki se zaradi tega ne smejo izvažati, in bodo prizadeti državi olajšale, da se ji vrnejo dobrine, ki so bile morda izvožene".

V 14.čl. obvezuje podpisnice, da morajo v mejah svojih možnosti "zagotoviti nacionalnim službam za varstvo kulturne dediščine zadostna sredstva in po potrebi ustanoviti v te namene tudi sklad".

17.čl. opredeljuje oblike tehnične pomoči, zlasti glede informacij in izobraževanja, posvetov in storitev izvedencev, koordinacije in dobrih storitev.

Ob predstavitvi mednarodne zakonodaje moramo omeniti še 11. čl. **Konvencije o uskladitvi mejnega nadzora nad dobrinami (Ženeva, 21. 10. 1982)**, v katerem je jasno opredeljeno, da nobeno določilo te Konvencije ne more izključiti prepovedi ali omejitev, ki se nanašajo na uvoz, izvoz ali tranzit predmetov kulturne dediščine, kakor tudi industrijske, komercialne ali intelektualne lastnine.

Zakon o naravni in kulturni dediščini (Ur. l. SRS 1/ 81, 42/86, Ur. l. RS 26/92) v 4.čl. ugotavlja, da je "s svojo kulturno, znanstveno, zgodovinsko oziroma estetsko vrednostjo, naravna in kulturna dediščina namenjena vsem ljudem in občanom. Varstvo naravne in kulturne dediščine je skrb vsakega občana in celotne družbene skupnosti. Vsakdo ima pravico pod enakimi pogoji spoznavati in uživati vrednote naravne in kulturne dediščine".

Določbe zakona ne obravnavajo prodaje predmetov kulturne dediščine, ki so po zakonu zavarovani.

Del naravne in kulturne dediščine pa lahko izvozi občan ali pravna oseba samo na podlagi dovoljenja občinskega upravnega organa (pristojnega za kulturo), ki odloči na podlagi mnenja strokovne organizacije (12.čl.)

Zakon je dosti doslednejši in strožji, kadar gre za prodajo ali izvoz kulturnih in zgodovinskih spomenikov ali naravnih znamenitosti.

Zakon določa, da lahko vsakdo predlaga začasno razglasitev, še posebno takrat, kadar obstaja nevarnost, da bi bil del naravne in kulturne dediščine uničen, poškodovan ali izgubljen (28.čl.).

Zakon točno zahteva predkupno pravico za muzeje v primeru nameravane prodaje premičnih kulturnih spomenikov (40.čl.). Imetnik kulturnega spomenika ali naravne znamenitosti lahko trajno ali začasno izvozi kulturni spomenik ali naravno znamenitost samo izjemoma, če dobi dovoljenje republiškega upravnega organa, pristojnega za kulturo. Upravni organ dovoli po posvetovanju s strokovno organizacijo trajen izvoz, če so zanj zelo tehtni razlogi in če z njim ne bi bilo znatno zmanjšano število spomenikov ali znamenitosti določene vrste.

Zakon tudi izrecno določa razlastitev kulturnega spomenika v primerih, če imetnik zanemarja kulturni spomenik, če bi bila z njim dopolnjena muzejska zbirka, ali zagotovljena dostopnost predmeta javnosti; če bi se s tem dejanjem izboljšalo varovanje in vzdrževanje ter preučevanje kulturnega spomenika. To dejanje seveda predlaga strokovna organizacija (48.čl.).

Kazenske določbe obravnavajo glede prodaje in izvoza samo sledeče prekrške: za prekršek se kaznujeta družbeno pravna oseba oziroma imetnik dela naravne in kulturne dediščine, ki izvozi del naravne in kulturne dediščine brez dovoljenja občinskega upravnega organa (103,104.čl.); oziroma, če je kršil predkupno pravico muzeja ob prodaji kulturnega spomenika (106.čl.).

Na osnovi določil omenjene Konvencije in Zakona o naravni in kulturni dediščini, je Zavod RS VNKD že pred leti izdelal posebni **Priročnik** (žal uradno ni bil sprejet), ki naj bi ustreznim občinskim upravnim organom omogočil identifikacijo predmetov, ki sodijo v naravno in kulturno dediščino, in za katerih izvoz je potrebno mnenje strokovne organizacije. V priročniku je bilo v seznamu tudi navedeno, katere so te strokovne organizacije, ki so pristojne za izdajo izvoznih mnenj. V gradivu je bila tudi predložena zahteva, da mora strokovna organizacija, če nima strokovnjaka, pristojnega za določeno področje, ali če je predmet kakor koli problematičen, pritegniti posebnega strokovnjaka, specialista za določeno področje.

Merila vrednotenja predmetov etnološke dediščine:

Pogled v zgodovino zbiranja tvarnih dokazov ljudske kulture in načina življenja nam pove, da je doživljalo svoj vsebinski razvoj.

Romantično pojmovanje ljudskosti s poglobitnimi kriteriji "prvobitnosti" in "izvirnosti" se je ohranilo še globoko v 20. stoletje. Estetski in likovni vidik sta še dodatno usmerjala zbirateljsko delo muzealcev, ki so bili po svoji izobrazbi umetnostni

zgodovinarji ali zgodovinarji, pa tudi zbiralcev amaterjev, katerih zbirke so prišle pogostokrat kasneje v muzeje.²

Merila so se, kot rečeno spreminjala, seveda v najtesnejši zvezi s spreminjanjem teoretskih izhodišč sodobne etnologije; v praksi pa je to bilo (in je še!) bistveno drugače.³ Določitev (izbira) predmetov je prepuščena presoji posameznika, kar nedvomno vodi v nedorečenost, stihijnost, neenotnost meril pri zbiranju, vrednotenju in razstavljanju predmetov.

Vse premalo se zavedamo, da prepoznavamo predmete le na osnovi mednarodno priznane metodologije. Vsako drugo izven strokovno analitično prepoznavanje in preučevanje je zgolj amatersko, pa naj bo večina prepoznavanja še na tako visoki stopnji spoznanja.

Analogno kriterijem Medvladnega komiteja za varstvo svetovne kulturne in naravne dediščine, objavljenih leta 1984 v "Delovnih smernicah za izvajanje Svetovne konvencije o dediščini", lahko izluščimo po vsebinski plati sledeča merila: izjemnost, razvojnost, pričevalnost, tipološkost, ranljivost, zgodovinskost in avtentičnost.

Predmeti so gmotni odraz ekonomskih razmer, družbenih meril in norm, duhovnih dognanj in nazorov; možnosti, okusa in zahtev naročnika po eni strani in uporabnika na drugi. Skratka, so odraz celotnega življenja in mišljenja v določenem času in okolju.

Vzemimo tipičen primer: poznavalci in zbiralci, ki po stroki niso etnologi, ocenijo skrinjo iz 17. stoletja po estetskih in likovnih merilih umetnostne zgodovine kot "pohišstvo povprečne oblikovne kvalitete in izrazito uporabnega značaja, ki ga pogosto najdemo na podeželju".

Kustos etnolog ovrednoti predmet diametralno nasprotno, po merilih svoje stroke, kjer je v ospredju pričevalnost predmeta, seveda v kontekstu vsakokratnih časovnih, prostorskih in družbenih razmer. Zanj je predmet vreden vsega strokovnega in raziskovalnega interesa, morebitni izvoz pa pomeni občutno osiromašenje etnološke dediščine.

Kot rečeno, je pri vrednotenju predmetov poleg upoštevanja strokovnih meril, odločilnega pomena poznavanje celotnega premičnega gradiva. Če hočemo delati prerez določenega obdobja na ožjem območju, moramo ohraniti tudi številčno razmerje med vrhunskimi in povprečnimi predmeti (izdelki), saj prvi rastejo po principu preskoka kvantitete v kvaliteto iz baze, torej iz "anonimnega" povprečka.⁴ Načelno je etnološki spomenik vsak nenadomestljiv vir za etnologijo. Predmet etnološke dediščine pa je vsak vir za etnologijo, ki je lahko nadomestljiv z drugim predmetom enake pričevalnosti.⁵

Predlogi za naprej:

-Kot prvi, najpomembnejši korak, je potrebno zakonsko uvesti trajni znak in spremljajočo dokumentacijo (obvezna fotografija) za predmete kulturne dediščine in za starine, z osnovnimi podatki o krajevnem, časovnem izvoru ter z družbeno opredelitvijo, "saj je vsakršna kulturna sestavina namreč strokovno relevantna šele, ko vemo, kje, kdaj in v kakšnem družbenem okolju je bila

sestavni del ustreznega družbenega ustroja".⁶ Če citiramo samo že predstavljeno Konvencijo, le-ta ugotavlja v svojih Splošnih določbah, "da so kulturne dobrine eden glavnih elementov civilizacije in kulture narodov ter da dobijo svojo pravo vrednost samo, če so kar najbolj znani njihov vir, preteklost in okolje". Ob tem je potrebno dodelati tudi metodologijo načina pritrjevanja znaka (npr. že zaradi nevarnosti poškodb ali uničenja predmeta);

-Okrepiti strokovno delo in sodelovanje z imetniki predmetov kulturne dediščine ali kulturnih spomenikov na terenu (vzorčni primer Ptujskega muzeja);

-Stopnjevati strokovno delo s podjetji in trgovinami, ki se ukvarjajo s prodajo starin in predmetov kulturne dediščine;

-Uvesti licence (kar je državna pristojnost) za zbiralce na terenu, prodajalce in restavradorje, ki bi se nadzirali preko ustrezne, na novo oblikovane zbornice;

-Te trajne znake (certifikate) bi moral izdajati pristojni regionalni muzej, oziroma "matični", če regionalni nima kustosa za ustrezno področje; odnosno če je predmet kakor koli problematičen (varianta: certifikate izdaja samo "matični" muzej!);

-Izvozna dovoljenja za predmete kulturne dediščine izdaja glede na določbe zakona o zunanjetrgovinskem poslovanju Ministrstvo za kulturo, medtem (predlog!) ko bi bilo možno kulturne spomenike izvažati samo začasno za namene, ki jih določa Konvencija;

-Potrebna je boljše opredelitev meril vrednotenja za predmete etnološke dediščine in etnoloških spomenikov;

-Analogno znaku s spremljajočo dokumentacijo bi morali tudi uvesti posebno blagovno znamko za obrtne izdelke, ki so bili ali pa so še nepogrešljiv del naše identitete. Izdelkov naše obrti pa ne moremo ločeno obravnavati od obrtnih znanj, t.j. dela in pridobivanja določenih izdelkov, ki so npr. življenjskega pomena za obstoj naše nepremične kulturne dediščine in spomenikov. Kot primer naj navedemo prizadevanja za izdelavo blagovne znamke za idrijsko čipko, ki so v teku.

V nadaljevanju bom v obliki tez predstavila bistvene pobude s petih posvetovanj v preteklih letih, ki bi tako po zakonodajni, strokovni, ali popularizacijski plati, izboljšale obravnavano problematiko. Predlogov, ki so bili identični mojim, v nadaljevanju ne bom ponavljala, kakor tudi ne ugotovitve in predloge drugih razpravljalcev.

Okroglo mizo "Znak in blagovna znamka v trgovini s starinami" je v KIC Križanke priredil naš Zavod skupno s Slovenskim etnografskim muzejem leta 1991.⁷

Izpostavljeni so bili zlasti naslednji problemi:

- pripraviti pripombe za vse zakone, ki se novelirajo, ali pišejo na novo (zakon o naravni in kulturni dediščini, obrtni, trgovski itd.);
- zavarovanje spomenikov z aktom - je potrebno tudi zaradi določene višje kazni ob morebitni kraji inventarja;
- spodbuditi interes zavarovalnic; to je zanimivo tudi za imetnike;
- uskladiti ravnovesje med strokovnimi varstvenimi podatki in varstvom osebnih podatkov lastnika, kupca, prodajalca;
- vzpostaviti sistem inšpekcije za področje premične, kot tudi nepremične dediščine; prav tako ekspertov, zapriseženih cenilcev;
- rešiti problem šolanja restavratorjev; nujnost dokumentiranja posegov na predmetih;

Posavski muzej v Brežicah je na pobudo kustodinje Ivanke Počkar skupno s SED v letu 1992 pripravil pogovor o tej problematiki s podnaslovom: O varuhu spomenikov ali o psu čuvaju, ki sme lajati.⁸

Omejila se bom na naslednje izpostavljene problemske sklope:

- izvoz premične kulturne dediščine tudi v razstavljeni ali poškodovani obliki - kot "star les";
- nedorečenost definicije kulturne dediščine nacionalnega pomena, problem celovitega varstva objektov s pripadajočimi premičninami; -podkupljivost pooblaščenih oseb, ki izdajajo izvozna dovoljenja;
- carinska služba ne pozna dovolj predpisov, ki obravnavajo našo dejavnost; - problem odprtosti meja in dodatnega izobraževanja delavcev obmejnih služb s strani naše dejavnosti;
- nedorečenost in pomanjkljivost izvoznih dovoljenj (npr. samo slovenščina);
- tranzit predmetov iz vzhodnih in iz nekdanjih jugoslovanskih držav;
- skrivna arheološka izkopavanja, izvoz izkopanin;
- muzeji nimajo dovolj sredstev in prostora za odkup predmetov, po drugi strani pa v primerjavi s prekupčevalci slabše "pokrivajo" teren;
- nepovezanost muzealcev;

Izrečeni so bili tudi predlogi za reševanje problemov:

- zakonsko doreči odkup predmetov na terenu le s strani pooblaščenih oseb (prepovedati nakup tujcem);
- vodenje registrov predmetov pri trgovcih (licence);
- poostreitev zakonodaje glede izvoza premične dediščine in za kršitelje dorečenih pravil;
- informiranje policije in carine s strani naše stroke;
- ustanovitev večih restavratorskih delavnic;
- vodenje registra premične kulturne dediščine;
- pomoč krajevnih zaupnikov (učiteljev, duhovnikov);
- dajanje v najem zaplenjene predmete turističnim organizacijam, gostilnam (smoter popularizacije, restavriranja);
- ustanoviti interventni sklad za odkupe;

-predstaviti ljudem možnosti življenja z dediščino v njenem izvirnem okolju v sedanjosti.

V letu 1992 sta pripravila posvet na to temo tudi Goriški muzej in Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Nove Gorice.

V organizacijo posveta sta ti ustanovi "prisili" še posebno njuna obmejna lega, saj je naša zahodna meja postala ločnica med razvitim, bogatim zahodom in gospodarsko in družbeno manj razvitim vzhodom. Tamkajšnje strokovnjake je zaskrbelo, da bo prišlo do masovnega ropanja dediščine, njenega preprodavanja, prekupčevanja in poskusov ilegalnega odnašanja čez slovensko ozemlje. Po njihovem mnenju je Slovenija že postala tranzitno območje za tak promet.

Na posvetu so se izoblikovali naslednji sklepi - zopet se omejujem le na nove poudarke:

- detaljnější definicija naravne in kulturne dediščine;
- finančno in kadrovsko omogočiti izpeljavo registra naravne in kulturne dediščine;
- še posebno opredeliti pogoje za zasebno zbiranje predmetov naravne in kulturne dediščine (ostrejši nadzor nad ilegalnim zbiranjem, izkopavanjem, trgovanjem, izvozom; zahteva nad kazenskim sankcijami!); raba detektorjev naj bo posebej registrirana;
- priporočajo ustanavljanje društev zasebnih zbiralcev, ki bi sodelovali s strokovnimi inštitucijami;
- določiti pogoje za promet s tujo naravno in kulturno dediščino in ukrepe ob odkrivanju njenega ilegalnega in nedokumentiranega prenašanja;
- strokovne inštitucije naj se tudi v mednarodnem merilu povezujejo z ustreznimi organi in organizacijami (ICOM, Interpol);
- vsestransko si prizadevati za izboljšanje vzgoje zavesti o vrednosti naravne in kulturne dediščine.

V letu 1993 sta Slovenska nacionalna komisija za UNESCO in ZRSVNKD organizirala okroglo mizo o problemih izvajanja Konvencije o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih.

Poglavitni namen te okrogle mize je bil predvsem odgovoriti (z nacionalnega vidika) na naslednja vprašanja in ukrepati, če kaj ne bi ustrezalo določilom Konvencije:

- ali smo ustrezno organizirani (register, strokovne službe, strokovnjaki)?
- ali imamo ustrezno zakonodajo (ki omogoča varovanje, oziroma izvajanje Konvencije)?
- ali ustrezno strokovno sodelujemo v mednarodnem merilu?

Razprava je znova izpostavila probleme, ki so rdeča nit vseh posvetov o tej problematiki. Muzealci so kritično opozorili na dokaj nespodbudno stanje dokumentiranosti in zavarovanja ne samo zasebnega, ampak še posebno muzejskega gradiva, saj le - ti podatki predstavljajo tudi osnovo za izvedbo procesa vračanja ukradenih ali protipravno izvoženih predmetov. Goriški muzealci so ugod-

no ocenili oblikovanje in delovanje Društva za varovanje dediščine Soške fronte, s katerim uspešno sodelujejo pristojne institucije. Opozorili so tudi na Odlok o nadzoru pri iskanju predmetov Soške fronte in arheoloških izkopavanj, ki omogoča pooblaščenim osebam kontrolo nad terenskim delovanjem.

V preteklem letu je pripravilo Društvo slovenskih muzealcev zborovanje v Dobrni, kjer je bila znova predstavljena obravnavana problematika v okviru posebne delovne skupine z vodilno temo "Problem kulturne dediščine zunaj muzejev".⁹

V prispevkih so se po pričakovanju zvrstili že dolgo znani in večkrat predstavljeni problemi in zakonske pomanjkljivosti oziroma nedorečenosti, kot so nevsklajeni kriteriji, neustreznost dokumentacije za izvozna dovoljenja, potreba po vzpostavitvi inventarja elementov - predmetov kulturne dediščine, publiciranje zbirk itn.

Še posebno je bila izpostavljena potreba po centralnem vodenju izvoznih dovoljenj za predmete kulturne dediščine in problem dvojnosti postopka izvoznih dovoljenj. Zaenkrat ju določata po eni strani (že predstavljeni) Zakon o naravni in kulturni dediščini, po drugi strani pa Zakon o zunanjetrgovinskem poslovanju (Ur. l. RS 13/93) in Uredba o razvrstitvi blaga v oblike izvoza in uvoza (Ur. l. RS 41/93, 45/93), v kateri 4.čl. pooblašča Ministrstvo za kulturo za izdajanje dovoljenj za izvoz predmetov kulturne dediščine.

Ob koncu pregleda posvetovanj o obravnavani problematiki, moramo omeniti tudi mednarodni simpozij, ki je leta 1991 potekal v Ljubljani pod okriljem Združenih narodov, Ekonomske komisije za Evropo, na temo že omenjene konvencije z naslovom "Uskladitev mejnega nadzora nad dobrinami". Pravnik dr. Milan Vivod je v izčrpnem prispevku¹⁰ predstavil dejanski in zakonski zgodovinski pregled in razvoj obravnavane tematike; še posebno je poudaril pomen uskladitve vseh zakonov, ki se kakorkoli navezujejo na problematiko prometa in izvoza premične kulturne dediščine. Izpostavil je potrebo po izdatnejši popularizaciji kulturnih dobrin, oziroma po povečanju pedagoškega vidika dejavnosti kulturnih in pedagoških ustanov.

Dr. Tone Cevc je v svojem prispevku¹¹ - v luči določil predstavljene konvencije - opozoril na problematiko nezakonitega izvoza premične etnološke dediščine iz naše države.

Kljub mnogim navedenim problemom - še posebno v zvezi s preštevilnim izvozom predmetov etnološke dediščine - se nakazujejo in tudi že obstajajo pozitivne spremembe, ki nam obetajo ustrežnejše postopke in izvedbo nam neljubih delovnih opravil - izvoznih dovoljenj.

V preteklem letu je zaradi dvojnosti zakonodajnih postopkov in v prispevku predstavljenih problemov, Ministrstvo za kulturo izvedlo moratorij za masovni izvoz predmetov kulturne dediščine in prevzelo izključno pravico za izdajo izvoznih dovoljenj. Zavod Republike Slovenije¹² je pripravil na njegovo zahtevo osnutek Pravilnika o postopku za izdajo dovoljenj za izvoz kulturne dediščine, ki čaka na

potrditev s strani ministrstva. Bistvene sestavine, ki uvajajo novosti v postopku izdaje izvoznih dovoljenj so predvsem naslednje:

- sedež, koordinacija komisije in izpeljava postopka izvoznih dovoljenj naj bi bila na MK - ZRSVNKD: vsebina bo dorečena v posebnem poslovniku;
- razdelana je podrobna vsebina obrazca "vloga za izvoz" (zahteva se npr. tudi dve fotografiji predmeta itd.);
- izvozno dovoljenje naj bi izdalo Ministrstvo za kulturo;
- originalni izvod dovoljenja bi dobila carinarnica, vlagatelj le overovljeno kopijo; vlagatelj bi moral obvestiti Zavod o začetku postopka izvoznega carinjenja, kjer bi moral biti prisoten tudi član komisije za izvozna dovoljenja;
- v osnutku so predstavljena generalna merila kot pripomoček pri vrednotenju; Pri pregledu osnutka, pripravljenega na osnovi poznavanja poglobitnih dosedanjih problemov postopkov izdaje izvoznih dovoljenj, bi se omejila le na dve pripombi, ki se mi zdita zaenkrat bistveni, a tudi hitro rešljivi:
- natančno doreči sestavo komisije (usklajevalec bo na ZRSVNKD);
- opozoriti pri merilih vrednotenja, da starost predmeta za etnološko stroko ni ključni element vrednotenja. Znova poudarjam, da je za etnologue lahko pomemben tudi pred kratkim izdelan predmet, če dokumentira določen način življenja in je pomemben za izoblikovanje celostne identitete obravnavanega območja. Celo trdimo, da je eden od ključnih elementov za vrednotenje (nasploh) opustitev izdelave določenega predmeta, oziroma tehnologija njegove izdelave.

Opombe:

1. Predstavljeno gradivo, seveda v skrajšani obliki, sem predstavila na treh posvetih o tej problematiki, na posvetu v KIC-u leta 1991, v Brežicah v letu 1992, kakor tudi na posvetu muzealcev in konservatorjev na Oddelku za etnologijo oktobra leta 1993. Gradivo je bilo posredovano Ministrstvu za kulturo, Gospodarki zbornici in Ministrstvu za ekonomske odnose in razvoj (prevzelo je trgovinsko dejavnost).
- Na posvetu na Oddelku za etnologijo je bila oblikovana posebna delovna skupina, ki usklajuje merila vrednotenja za področje naše stroke.
2. Anka Novak, Spreminjanje vrednotenja etnoloških predmetov. Glasnik SED 16 (1976) 3, s. 48.
3. Ralf Čepiak, Razmerje med etnologijo in muzeologijo oziroma etnološkim muzealstvom danes. Glasnik SED 23 (1983) 2/4, s. 61.
4. Ivan Šedej, Vprašanja vrednotenja etnoloških spomenikov. Glasnik SED 17 (1977) 1, s. 3.
5. Ralf Čepiak, Razmerje..., s. 64.
6. Slavko Kremenšek, Uvod. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, Uvod, Poročila, Ljubljana 1976, s. 1.
7. Zvezdana Koželj, Znak za starine in predmete premične kulturne dediščine. Lucas 1 (1991) 5/6, s. 8 - 9.
8. Jana Tomažič, Marta Timer, O prodaji in izvozu premične kulturne dediščine. Glasnik SED 33 (1993) 3/4, s. 59 - 62.
9. Društvo muzealcev, Zborovanje slovenskih muzealcev. Dobrna 1993. (glej prispevke Zadnikove, Keršičeve in Petričeve)
11. Vlado Vivod, The international legal protection of the traffic of the works of art and objects and collections of educational, scientific and cultural character. Mednarodni simpozij: Harmonization of Frontier Controls of Goods, Ljubljana 1991, (New York 1993), s. 313 - 329.
11. Anton Cevc, Frontier Control of the Movable Cultural Heritage. Harmonization..., s. 330 - 332.
12. Osnutek Pravilnika je pripravila dr. Jelka Pirkovič s pravno službo Zavoda.